

Макара Л.М.

**Розвиток творчого потенціалу молодших школярів у системі
випереджаючої освіти для сталого розвитку**

Анотація. У статті представлено аналіз проблеми розвитку творчого мислення молодших школярів в умовах реформування освіти. Наголошено, що оптимальні умови для розвитку творчого мислення школярів забезпечує модель освіти для сталого розвитку. Автор доводить важливість формування продуктивного освітнього простору для розвитку творчого потенціалу школярів. На підставі аналізу теоретичних положень проаналізовано особливості розвитку творчого мислення молодших школярів. Зроблено висновок про необхідність цілеспрямованого супроводу даного процесу в умовах освіти сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, освіта, творче мислення, молодший шкільний вік.

Л.Н.Макара. Развитие творческого потенциала младших школьников в системе опережающего образования для устойчивого развития

Аннотация. В статье представлен анализ проблемы развития творческого мышления младших школьников в условиях реформирования образования. Отмечено, что оптимальные условия для развития творческого мышления школьников обеспечивает модель образования для устойчивого развития. Автор доказывает важность формирования продуктивного образовательного пространства для развития творческого потенциала школьников. На основании анализа теоретических положений проанализированы особенности развития творческого мышления младших школьников. Сделан вывод о необходимости целенаправленного сопровождения данного процесса в условиях образования устойчивого развития.

Ключевые слова: устойчивое развитие, образование, творческое мышление, младший школьный возраст.

L.N.Makara. Development of creative potential of primary school children in the system of advanced education for sustainable development

Abstract. The article presents an analysis of the problem of the development of creative thinking of younger schoolchildren in the context of education reform. It is noted that optimal conditions for the development of creative thinking of schoolchildren are provided by the education model for sustainable development. The author proves the importance of the formation of a productive educational space for the development of the creative potential of

schoolchildren. Based on the analysis of theoretical positions, the features of the development of creative thinking of younger schoolchildren are analyzed. The conclusion is made about the need for targeted support of this process in the context of sustainable development education.

Key words: sustainable development, education, creative thinking, junior school age.

Постановка проблеми. Потреба суспільства в актуалізації інтелектуального творчого потенціалу особистості як важливого фактору гуманістичного розвитку людства спричиняє особливий інтерес науковців до пошуку резервів підвищення ефективності мислення, зокрема до проблеми розвитку творчих здібностей.

Сфера творчих здібностей особистості досить складна для досліджень і викликає значні труднощі в інтерпретації, тому що емпіричне поле фактів, які стосуються даної проблеми надзвичайно широке [1;2;4]. У психологічній літературі система творчих здібностей тлумачиться як характеристика інтелектуальної сфери – креативність (Г.Айзенк, Р.Стернберг, Е.Григоренко); як самостійна та незалежна від інтелекту специфічна форма психічної активності (Я.Пономарьов); як сукупність особливих мотиваційно-особистісних якостей (А.Маслоу, Д.Богоявленська, В.Дружинін). Незважаючи на розбіжності у поглядах авторів на проблему творчих здібностей, майже всі вони пов'язують цей феномен, по-перше, зі здатністю людини продуктивно діяти в ситуаціях новизни та невизначеності (при дефіциті інформації та відсутності чітких алгоритмів дій, які гарантовано ведуть до позитивного результату), а по-друге – з можливістю створювати нові та оригінальні ідеї.

Особливої ваги проблема стимулювання творчого потенціалу особистості набуває в освітньо-виховному контексті. Адже для того, щоб творчі здібності сформувалися як форма особистісної активності, а не лише як ситуативний прояв, розвиток має відбуватися у спеціально організованому середовищі, де не декларуються зразки регламентованої поведінки, впроваджуються позитивні елементи творчого мислення, створюються умови для наслідування творчої поведінки і блокуються прояви агресивної і деструктивної поведінки, має місце соціальне підкріплення творчості тощо [2;3;5]. В результаті відбувається перебудова індивідуального пізнавального досвіду, що призводить до появи оригінальних творчих продуктів діяльності суб'єкта, взаємодії з довкіллям, гнучкого пристосування до змінних умов існування. Саме тому проблема навчання креативній поведінці, розвитку творчих здібностей є надзвичайно актуальною для сучасної системи освіти і зокрема – для моделі освіти сталого розвитку (*sustainable development*).

У даному контексті **метою** даної статті обрано дослідження особливостей розвитку творчого мислення молодших школярів у системі випереджаючої освіти для сталого розвитку.

Аналіз досліджень і публікацій з теми. Здібності дитини формуються за посередництвом оволодіння тим змістом матеріальної і духовної культури, техніки, науки, мистецтва, що засвоює дитина у процесі навчання. Тому особливої ваги проблема розвитку творчого потенціалу молодших школярів набуває в освітньо-виховному контексті. Навчання ставить найскладніші вимоги до мислення учнів і тим обумовлює подальший розвиток усіх сторін цього процесу. В результаті розвитку сприймання і пам'яті молодших школярів відбувається у напрямку інтелектуалізації. Учні використовують розумові дії при вирішенні задач на сприймання, запам'ятовування та відтворення. Активно у молодшому шкільному віці починає розвиватися творче креативне мислення, реалізується обдарованість особистості, її основні контури розвитку [1–6]. Серед основних особливостей вікової обдарованості молодших школярів Н.М.Макаренко називає наявність інтересу до неординарного, ініціативність, загострене почуття особистої гідності, поєднання протилежностей (швидкість та повільність, обережність та сміливість, гнучкість та стійкість суджень), ранній прояв пізнавальної активності, швидкість та точність виконання розумових операцій, стійкість уваги, сформованість навичок логічного мислення, багатство активного словника, установка на творче виконання завдань, розвинена уява, готовність управляти собою, винахідливість у використанні різних предметів, прояв яскраво вираженої різнобічної допитливості [3, с.65].

Разом з тим, аналіз наукової літератури [1–6] доводить, що розумовий розвиток молодших школярів має значні резерви. У масовій школі ці резерви практично не використовуються. Сучасна система освіти пріоритетно орієнтована на розвиток теоретичного і критичного мислення, що детерміновано стандартизованою установкою системи шкільної освіти на загальний інтелектуальний розвиток особистості школяра, основним показником якого є рівень шкільної успішності. За відсутності цілеспрямованої психолого-педагогічної стимуляції прояву творчого потенціалу безрезультатно минають сенситивні періоди розвитку характерних рис особистості: оригінальності мислення, самостійності у поведінці, асоціативності та продуктивності фантазійних образів.

Одним із ефективних способів розвитку творчої активності учнів є використання розвивального потенціалу навчання, апробація на практиці різноманітних педагогічних технологій, в основі яких лежить суперечність між попередніми знаннями учня і новими фактами, явищами, для

пояснення яких попередніх знань недостатньо, тож потрібні нові. Саме такі умови гарантує система випереджаючої освіти для сталого розвитку.

Викладення основного матеріалу дослідження. Актуальність методологічних засад дослідження процесу розвитку творчого потенціалу молодших школярів у навчально-виховному процесі обумовили специфіку даного емпіричного дослідження. Вибірку склали учні (N=34) 3-х класів (віком 8–9 років) КЗШ I–II ступенів № 88. Були використані методики «Типи мислення та рівень креативності» [2] та тест-опитувальник Г.Девіса, спрямований на виявлення особистісної схильності до творчості (модифікація Б.К.Пашнева).

Методика «Типи мислення та рівень креативності» дозволяє виявити домінуючий тип мислення школярів та оцінити вираженість креативності (табл.1).

Таблиця 1

Результати дослідження типів мислення та рівня креативності

Тип мислення	Вибіркова сукупність (N=34) кількість учнів, %
Предметне мислення	20, 6 % (7 осіб)
Символічне мислення	14, 7 % (5 осіб)
Знакове мислення	17, 65 % (6 осіб)
Образне мислення	32, 35 % (11 осіб)
Креативне мислення	14, 7 % (5 осіб)

Як свідчать результати дослідження у молодших школярів переважає образне (32,35%) і предметне (20,6%) мислення, що відповідає закономірностям вікового розвитку молодших школярів. Аналіз рівня креативності мислення респондентів засвідчує достатність його виявлення (14,7 % учнів). Це може бути пояснено сензитивністю молодших школярів і схильністю до гнучких стратегій прийняття рішень.

З метою уточнення рівня розвитку індивідуальної схильності молодших школярів до творчості нами був використаний тест-опитувальник Г.Девіса. Узагальнені результати тестування представлені у таблиці 2.

Таблиця 2.

Рівні розвитку індивідуальної схильності молодших школярів до творчості

Рівень схильності до творчості	Вибіркова сукупність (N=34) кількість учнів, %
Високий рівень	11, 8 % (4 особи)
Середній рівень	52, 9 % (18 осіб)
Низький рівень	35, 3 % (12 осіб)

Аналізуючи отримані дані, можемо зробити висновок, що серед учнів вибіркової сукупності переважає середній рівень розвитку творчого мислення (52, 9 % учнів). Результати дослідження свідчать про значний потенціал ресурсного розвитку молодших школярів.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Розвиток творчого потенціалу молодших школярів у просторі освіти сталого розвитку може бути більш успішним за умов врахування вікових особливостей розвитку дітей, систематичного інвестування креативності, впровадження психолого-педагогічних установок щодо розвитку творчого потенціалу школярів у навчально-виховному процесі, цілеспрямованого застосування комплексу психолого-педагогічного супроводу освітньо-виховного процесу у закладах освіти.

Найбільш ефективний шлях оптимізації навчального процесу полягає у тому, щоб допомогти самому учневі знайти найбільш адекватні для нього прийоми і способи організації своєї діяльності, показати, як самому учневі подолати власні труднощі і розвинути свої переваги у виявленні творчого потенціалу. При цьому слід пам'ятати про необхідність максимально використовувати і розвивати виявлені у школярів творчий потенціал, позитивні особливості креативної поведінки і за рахунок цього відшукувати шляхи компенсації тих властивостей, які гальмують розвиток творчих здібностей у молодшому шкільному віці.

Список використаної літератури

1. Дружинин В. Н. Психология общих способностей. Санкт-Петербург: Питер Ком, 1999. 319 с.
2. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности. Санкт-Петербург: Питер, 2009. 448 с.
3. Макаренко Н. М. Самостійне вивчення курсу «Психологія обдарованої дитини»: навч. посіб. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2010. 186 с.
4. Психологічна детермінація креативної поведінки : монографія / авт. колектив : С. Ф. Устименко, Н. М. Токарева, А. І. Воронін [та ін.]; за ред. Н. М.Токаревої. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2006. 176 с.
5. Токарева Н. М. Корекційно-розвивальні можливості проєктивних методик у розвитку креативності. *Психологічні основи розвитку креативності особистості в умовах педагогічної інноватики : метод. посіб* / авт. колектив : С. Ф. Устименко, Н. М. Токарева, А. І. Воронін [та ін.]; за заг. ред. Н. М. Токаревої. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2007. С. 92–111.

6. Токарева Н. М. Комунікативне моделювання креативних сценаріїв самопрезентації підлітками. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. № 10 (17) С. 36–41.